

UDK: 371.126

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14635503>

**OLIIY TA'LIM TALABLARIDA AKMEOLOGIK YONDASHUV VA
REFLEKSIV KOMPETENTLIK TUSHUNCHALARINI
SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI**

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ
АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА И РЕФЛЕКСИВНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ В ТРЕБОВАНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF THE
ACMEOLOGICAL APPROACH AND REFLEXIVE COMPETENCE IN
HIGHER EDUCATION REQUIREMENTS**

Tojiboyeva Orzigul Ma'rufjon qizi

Farg'ona davlat universiteti

Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi magistranti

E-mail: tojiboyevaorzigul09@gmail.com / Tel: (+998-90) 556-38-95

ORCID 0009-0005-8443-2701

Annotatsiya.

Mazkur maqolada oliy ta'lim tizimida akmeologik yondashuv va refleksiv kompetentlikni shakllantirish uchun pedagogik shart-sharoitlar tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi ushbu yondashuvlarning nazariy asoslarini o'rganish va amaliyotda joriy etish bo'yicha samarali tavsiyalar ishlab chiqishdir. Natijalarda akmeologik yondashuvning talabalar shaxsiy va professional rivojlanishiga ijobiy ta'siri va refleksiv kompetentlikni shakllantirishning usullari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Akmeologik yondashuv, refleksiv kompetentlik, pedagogik shart-sharoitlar, oliy ta'lim, shaxsiy rivojlanish, professional kompetentlik.

Аннотация.

В данной статье анализируются педагогические условия формирования акмеологического подхода и рефлексивной компетентности в системе высшего образования. Основная цель исследования заключается в изучении теоретических основ этих подходов и разработке эффективных рекомендаций для их внедрения на практике. Результаты демонстрируют положительное влияние акмеологического подхода на личностное и профессиональное развитие студентов, а также методы формирования рефлексивной компетентности.

Ключевые слова: *Акмеологический подход, рефлексивная компетентность, педагогические условия, высшее образование, личностное развитие, профессиональная компетентность.*

Abstract.

This article analyzes the pedagogical conditions for the formation of the acmeological approach and reflexive competence in the higher education system. The main goal of the research is to study the theoretical foundations of these approaches and to develop effective recommendations for their practical implementation. The results demonstrate the positive impact of the acmeological approach on students' personal and professional development, as well as methods for developing reflexive competence.

Keywords: *Acmeological approach, reflexive competence, pedagogical conditions, higher education, personal development, professional competence.*

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'limning asosiy vazifasi talabalarni nafaqat bilim olishga, balki mustaqil fikrlashga, o'z faoliyatini tanqidiy baholashga va o'zini rivojlantirishga qodir shaxslar sifatida tayyorlashdir. Ushbu maqsadga erishishda akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlik tushunchalari asosiy vosita sifatida ahamiyat kasb etadi. Akmeologik yondashuv insonning rivojlanishidagi eng yuqori cho'qqilariga erishishni o'rganadi va bu jarayonda shaxsiy va kasbiy o'sish imkoniyatlarini ochib beradi.

Oliy ta'lim muassasalarida bu yondashuv talabalarni o'z maqsadlarini aniq belgilash va mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatish imkonini beradi. Reflektiv kompetentlik shaxsning o'z faoliyatini tahlil qilish, kamchiliklarni aniqlash va ularga mustaqil yechim topish qobiliyatini anglatadi. Bu sifat nafaqat o'quv jarayonida, balki professional faoliyatda ham talabaning muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlikni shakllantirish uchun zarur pedagogik shart-sharoitlar o'rganiladi.

Tadqiqotning maqsadi: Oliy ta'lim talabalarida akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlikni shakllantirishga yordam beruvchi pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini baholash.

Oliy ta'limda akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlikning ta'lim jarayoniga ijobiy ta'siri sezilarli darajada bo'lib, ular shaxsning kasbiy rivojlanishi, shaxsiy yetukligi va ta'lim sifatining oshishiga ko'mak beradi. Ushbu yondashuvlar ta'lim tizimining zamonaviy talablariga javob beradigan mutaxassislar tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Quyida ularning ta'limga qanday ta'sir ko'rsatishi batafsil tahlil qilinadi: Shaxsiy va kasbiy yetuklikka erishish. Akmeologik yondashuv ta'lim jarayonida talabalarining o'z imkoniyatlarini to'liq ochib berish va o'z oldiga qo'yilgan

kasbiy maqsadlarga erishishiga yordam beradi. Bu yondashuv quyidagi jihatlarida ta'sir ko'rsatadi: Maqsadga yo'naltirilgan rivojlanish: Akmeologik yondashuv talabalarning maqsadli rivojlanishini ta'minlaydi, ularga individual rivojlanish yo'nalishlarini belgilash imkonini beradi. Bu esa o'qish jarayonida talabalar o'z kuchli tomonlarini rivojlantirish va kasbiy kamolotga erishishiga zamin yaratadi. Shaxsiy yutuqlarni oshirish: Talabalarning akmeologik yondashuv asosida o'z yutuqlarini oshirib borishi, shaxsiy rivojlanishga bo'lgan intilishlarini kuchaytiradi va ularni o'z ustida doimiy ishlashga undaydi.

Refleksiv kompetentlikning ta'lim jarayonidagi roli. Refleksiv kompetentlik talabaning o'qish jarayonida o'z bilim va ko'nikmalarini tahlil qilish va baholash qobiliyatini shakllantiradi. Bu qobiliyatning ta'limga quyidagi ta'sirlari mavjud: O'z-o'zini baholash: Talabalar refleksiv kompetentlik orqali o'z bilimlarini tahlil qilish, o'zining o'quv faoliyatidagi xatolarni ko'rish va ularni to'g'rilash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu jarayon talabalarning o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantiradi va mas'uliyat hissini oshiradi.

Ijodkorlik va mustaqillik: Refleksiv kompetentlik ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, chunki talabalar o'zlarining kasbiy faoliyatiga yangicha yondashish imkoniyatlarini ko'ra boshlaydilar. Bu esa ularni mustaqil qaror qabul qilishga, yangi g'oyalarni amalga oshirishga rag'batlantiradi.

Ta'lim sifatini oshirish. Akmeologik yondashuv va refleksiv kompetentlikning oliy ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi ta'lim sifatining oshishiga yordam beradi: Individuallashtirilgan ta'lim: Akmeologik yondashuv har bir talabani individual tarzda rivojlantirishga imkon beradi, bu esa o'qitish jarayonini yanada samarali va talaba ehtiyojlariga mos qiladi.

Nazariy va amaliy bilimlarni uyg'unlashtirish: Refleksiv kompetentlik talabalarga nazariy bilimlarni real hayotdagi amaliy vaziyatlarga tatbiq etish imkonini beradi. Bu esa talabalarning nafaqat nazariy bilimlari, balki amaliy ko'nikmalari ham rivojlanishiga olib keladi.

Talabalarning motivatsiyasi va faoliyatiga ta'sir. Akmeologik yondashuv va refleksiv kompetentlik talabalarning motivatsiyasini oshirishga va ularning o'quv jarayonidagi ishtirokini faollashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi: Ichki motivatsiyani kuchaytirish: Akmeologik yondashuv talabalarni o'z-o'zini rivojlantirishga rag'batlantiradi, bu esa ichki motivatsiyani oshiradi va ularga o'z maqsadlariga erishish uchun mustaqil harakat qilish istagini kuchaytiradi. O'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish: Refleksiv kompetentlik talabalarga o'z o'quv jarayonini tahlil qilish va o'z faoliyatini boshqarish imkonini beradi, bu esa ularga o'z bilimlarini chuqurroq o'zlashtirish va mustaqil ishlarni yaxshiroq bajarishga yordam beradi.

Pedagogik jarayonni takomillashtirish.

Oliy ta'limda akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlik pedagogik jarayonning o'zini ham takomillashtiradi:

Interaktiv va o'zaro faoliyatga asoslangan o'quv usullarini qo'llash: Akmeologik yondashuv talaba va o'qituvchi o'rtasida samarali muloqotni ta'minlaydigan o'quv usullarini qo'llashni talab qiladi, bu esa o'quv jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qiladi. O'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish: Reflektiv kompetentlik orqali o'qituvchi talabalarning fikrlash jarayonlarini ko'proq tushunadi va ularga kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish uchun kerakli yo'nalishlarni ko'rsata oladi. Oliy ta'limda akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlikning joriy etilishi ta'lim jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatib, talabalarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga, ularning ijodkorlik qobiliyatlarini oshirishga, motivatsiyasini kuchaytirishga va ta'lim sifatini yaxshilashga yordam beradi. Bu yondashuvlar talabalarni yuqori malakali, reflektiv va mas'uliyatli mutaxassislar sifatida shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotning nazariy asoslari akmeologiya, refleksiya va pedagogika sohalaridagi ilmiy tadqiqotlarga tayanadi. Quyidagi muhim adabiyotlar tahlil qilindi: 1. Shadrikov V.D. (2002). Akmeologiya nazariyasida shaxs rivojlanishining eng yuqori cho'qqilarini o'rganish metodologiyasi bayon qilingan. Ushbu nazariyaga ko'ra, akmeologik yondashuv shaxsning maqsadga yo'naltirilgan rivojlanish jarayonida muhim ahamiyatga ega. 2. Dewey J. (1933). Ta'lim jarayonidagi reflektiv fikrlashning ahamiyatini ko'rsatib bergan. Unga ko'ra, refleksiya insonning o'z tajribasini chuqur tahlil qilishi va yangi bilimlarni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. 3. Leontev A.N. (1975). Reflektiv kompetentlikni shakllantirish uchun amaliy faoliyatning ahamiyati va uning shaxs rivojlanishiga ta'siri o'rganilgan. 4. Vygotskiy L.S. (1984). O'quvchilarning rivojlanishida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikning muhimligini ta'kidlagan. Bu yondashuv reflektiv kompetentlikni rivojlantirishda qo'llanilishi mumkin. 5. UNESCO (2021). Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha xalqaro tavsiyalarni taqdim etgan. Ushbu tavsiyalar reflektiv o'qitish metodikalarini joriy qilishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlikni shakllantirish uchun innovatsion yondashuvlarni qo'llash zarur. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: 1. Nazariy tahlil: ilmiy adabiyotlar asosida akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlik tushunchalarining mohiyati va ularning o'zaro bog'liqligi o'rganildi. 2. Empirik tadqiqot: talabalar bilan eksperiment o'tkazilib, reflektiv kompetentlikni shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik usullar sinab ko'rildi. 3. Kuzatish va so'rovnoma: talabalarning dastlabki va yakuniy reflektiv kompetentlik darajasi baholandi. 4. Statistik tahlil: eksperiment natijalari asosida olingan ma'lumotlar statistik qayta ishlanib, qiyosiy tahlil qilindi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Eksperiment natijalari akmeologik yondashuv va refleksiv kompetentlikni shakllantirishda quyidagilar aniqlandi. Dastlabki bosqich: talabalarning 60 foizi refleksiv kompetentlik darajasi past bo'lib, o'z faoliyatini baholashda qiyinchiliklarga duch kelgan. Asosiy bosqich: akmeologik yondashuv asosida tashkil etilgan treninglar orqali talabalar o'z faoliyatini tahlil qilish va kamchiliklarni aniqlash ko'nikmalarini rivojlantirdi. Yakuniy bosqich: talabalarning 85 foizi refleksiv kompetentlik darajasi oshgani, o'z maqsadlarini aniq belgilay boshlagani kuzatildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, akmeologik yondashuv va refleksiv kompetentlikni shakllantirish uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim:

1. Individda mos yondashuv: talabaning qobiliyat va ehtiyojlariga mos metodikalar ishlab chiqilishi lozim.
2. Innovatsion treninglar: akmeologik tamoyillarni joriy qiluvchi amaliy mashg'ulotlar talabalarni mustaqil fikrlashga undaydi.
3. Refleksiv muhit yaratish: o'qituvchi va talaba o'rtasida ochiq muloqot va hamkorlik refleksiv kompetentlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Mazkur shart-sharoitlar o'quv jarayonini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

XULOSA

Oliy ta'lim tizimida akmeologik yondashuv va refleksiv kompetentlik tushunchalarini shakllantirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. Mazkur tadqiqotda ushbu yondashuv va kompetentlikni shakllantirishning nazariy asoslari o'rganilib, pedagogik shart-sharoitlar aniqlangan hamda amaliyotda ularning samaradorligi tekshirilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, akmeologik yondashuv ta'lim jarayonida talabalarni o'z maqsadlarini belgilash, mustaqil qaror qabul qilish va shaxsiy rivojlanish bo'yicha ko'nikmalarini shakllantirishda samarali usul hisoblanadi.

Bu yondashuv, ayniqsa, talabalarni o'z intellektual va ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga undaydi. Shu bilan birga, refleksiv kompetentlikni rivojlantirish orqali talabalar o'z faoliyatlarini tahlil qilish, xatolarini anglash va ulardan saboq olish, yangi bilimlarni qo'llash qobiliyatlarini o'zlashtiradi. Shu asosda quyidagi pedagogik shart-sharoitlar aniqlangan: Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratish: Talabalarning shaxsiy qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishga qaratilgan yondashuv.. Refleksiv muhitni tashkil etish: O'qituvchilar va talabalar o'rtasida ochiq muloqot, konstruktiv fikr almashinuvi hamda o'z-o'zini baholashni rivojlantirish.. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish: Akmeologik treninglar, amaliy mashg'ulotlar va refleksiv tahlil usullarini joriy etish. O'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlik: O'qituvchilarning yo'naltiruvchi roli orqali talabalar faoliyatini tahlil qilish va baholash qobiliyatlarini shakllantirish. Ta'lim jarayonini interfaol usullarga asoslash:

Talabalarning faolligini oshirishga xizmat qiladigan muhokama va guruhiiy ishlarga asoslangan mashg'ulotlarni tashkil etish. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu pedagogik shart-sharoitlarni to'g'ri joriy etish talabalar o'rtasida reflektiv kompetentlik va akmeologik yondashuvni muvaffaqiyatli shakllantirishga imkon beradi.

Eksperiment jarayonida talabalar o'z faoliyatlarini tahlil qilish qobiliyatlarida sezilarli o'zgarishlarni namoyon etishdi, ularning aksariyati mustaqil fikrlashga va o'z-o'zini rivojlantirishga qodir shaxslarga aylanishdi. Shuningdek, mazkur yondashuvlarni joriy etish ta'lim jarayonining sifatini oshirishga va uning natijadorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Kelgusida akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik tavsiyalarni ishlab chiqish va ularni boshqa ta'lim yo'nalishlarida ham sinab ko'rish rejalashtirilmoqda. Mazkur tadqiqotdan olinadigan asosiy xulosa shuki, akmeologik yondashuv va reflektiv kompetentlikni shakllantirish faqat talabalar rivojlanishiga emas, balki ta'lim tizimining umumiy samaradorligini oshirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu boisdan, ushbu yondashuvlarni keng ko'lamda joriy etish orqali innovatsion ta'lim muhitini yaratish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dewey J. How We Think. Boston: D.C. Heath, 1933.
2. Леонтев А.Н. Фаолият, онг ва шахс. Москва: Педагогика, 1975.
3. Shadrikov V.D. (2002). Akmeologiya nazariyasi va amaliyoti. Moskva: Akademiya, 2002.
4. UNESCO. Education for the 21st Century: Strategic Guidelines. Paris: UNESCO Publishing, 2021.